Ցաւ է ինձ ասել, որ ինն եւ կէս տարուայ ծրաջան գործունէութիւնից յետոյ եւս «Մշակը» մի քանի ըմբոստ ազգասէրների համար, տակաւին մնում է մարգարէ, որ յիւրում գաւառի ոչ ճանաչի: Ճշմարտութեան դէմ մեղանչել չէ՞ արդեօք անդադար բարբանջել թէ «Մշակի» բռնած ընթացքը ծուռ է, վնասակար է, նա «ազգը դէպի անդունդն է գլորում» à la Սարգիս Ղազարեան Նազարեանց: Ստորագրելով իր անուամբ Մեղուի № 78-ում տպած տղայական յանդուգն նամակը, այս պարոնը երեւի կամեցել է ցոյց տալ իր գոյութիւնը Թիֆլիսում. եթէ մեր կարծիքը ստոյգ է, ուրեմն պարոնը հասել է իր նպատակին, մենք պետերբուրգի մէջ գիտենք այժմ որ Թիֆլիսում յայտնվել է մի նոր Սողոմոն իմաստուն, որի անունն է Սարգիս Ղազարեան Նազարեանց: Ահա մեր կարճատես հրապարակախօսների գործունէութեան տխուր արգասիքը: Յարգոյ խմբագիր «Մեղուի», եթէ դուք այսպիսի մեղրով էք կամենում կերակրել մեզ, շատ դժուար կը լինի ձեր շաբաթը երկու անգամ միայն հրատարակվող «Մեղուին» մրցել ամենօրեայ «Մշակի» հետ. իսկ ուր մրցումն անկարելի է, խարդախութիւն գործածելը անազնուութիւն է: Մինչ «Մշակը» մեծ կարողութեան տէր գոլով պ. Սարգիսների 3 րուբլուն է կարօտ. եթէ մենք հեռուից ենք տեղեակ յիշեալ լրագրի նիւթական հանգամանքներին, ձեզ մօտից գոքա յայտնի չե՞ն: Դուք ինչո՞ւմ էք մոլորեցնում ամենայն մի խելագարի հաճոյքը կատարելով: Աւելորդ ծերունի, ձեր վարմունքը դատապարտելի է. լրագրութեան կոչումն վսեմ եւ նուիրական է. վա՜յ այն խմբագրին, որ ժողովրդականութիւն ստանալու նպատակաւ, թոյլ կը տայ առաջին բայլափոխում պատահած թերուս անհատին դրոշմել իր լրագրի էջերում նորա տկար մտքի արգիւնքը:

Հետեւեալ խօսքերիս վրա հրաւիրում եմ «Մեղուի» խմբագրի կարեւոր ուշադրութիւնը. մայրաքաղաքիս մի քանի հայ երիտասարդները, կամենալով հռչակել հայոց լրագրների անունը ռուս հասարակութեան մէջ, ժամանակ առ ժամանակ քաղուածներ են անում նոցանից եւ թարգմանօրէն տպում են ռուսաց պարբերական թերթերում. այժմ եթէ «Մեղուն» կը շարունակի իր սուղ էջերը լրացնել Սարգիս Ղազարեան Նազարեանի, այսինքն նոր Սողոմոնի իմաստութիւններով. այն ժամանակ ինչ անեն երիտասարդները: Անտարակոյս, նրանք հարկադրված կը լինեն հաւաքել «Մեղուի» բոլոր համարները եւ ուղարկել Սարգիս Ղազարեան Նազարեանցին. որ նա կարդայ «Մշակի» փոխարէն, եթէ վերջինս նրան այնքան ատելի է:

«Մեղուի» եւ «Մշակի» բանակռիւներից ընթերցողը պարզ տեսնում է, որ նրանք երկուսն եւս աշխատում են ազգութեան պաշտպան հանդիսանալու, սակայն դրա համար գործածած միջոցները, գոնէ մի լրագրի կողմանէ, շատ աններելի են. „Մեղուն“ իր կրքոտ յօդուածներով „Մշակի“ դէմ, կամեցաւ կոտրել նրա անունը, յիշոցներ թափեց նրա գլխին, բայց յայտնի է, որ ով դիմում է յիշոցներին, նա հրապարակօրէն խոստովանում է իր փաստերի թուլութիւնը: Ինքն լրագիրը չէ կարող անաչառ դատաւոր լինել իր գործունէութեան. դա հասարակութեան եւ ընթերցողների գործ է. եւ սրանք միայն պէտք է գնահատեն այս կամ այն լրագրի լաւ եւ վատ յատկութիւնները: Իմ կարծիքով, ի նկատի ունենալով մեր հասարակական անթիւ պէտքերը, անհրաժեշտ հարկաւոր են մեզ ոչ միայն երկու այլ եւ տասն եւ երկու լրագիրներ, գուցէ ժամանակաւ սրանք չեն լինի. ուրեմն ամօթ եւ նախատինք այն սահմանափակ եւ տգէտ անձանց, որոնք անզօր բարկութիւնից դրդված, աշխատում են այս կամ այն լրագրի պատիւը ոտնակոխ անել հասարակութեան առաջ: Ամենից առաջ մի լրագիր ինքն պէտք է ճանաչի իր պատիւը:

Ցաւալի երեւոյթ չէ արդեօք տեսնել, որ մեր լրագիրները իրանց էջերը լրացնում են բամբասանքներով. հեռաւոր եւ մօտաւոր ընթերցողը պահանջում է իր լրագիրներից հասարակաց խնդիրների որոշումն եւ ոչ թէ այս կամ այն մարդու անհատական յատկութիւնները. վերջինները տեղիք են տալիս մտածելու, թէ մեր լրագիրները նիւթ չունեն ամենեւին, ապա թէ ոչ ծանրակշիռ հարցերը թողած՝ չէին վազի չնչին հանգամանքների յետեւից. սոյն խօսքերը եւս յատկապէս վերաբերում են „Մեղուին“, որի վերջին համարներից մինը ամբողջօրէն լի էր „Մշակի“ դէմ ուղղված յօդուածներով: «Մշակը» ամենեւին կարօտ չէ այնքան ուշադրութեան, նա միայն ընթերցող կողմանէ սպասում է ուշադրութիւն:

Քաջայոյս ենք, որ մեր երկու այս առաջնակարգ լրագիրները չեն զլանայ այսուհետեւ հաղորդել մեզ տեղեկութիւններ ոչ միայն Կովկասի հասարակութեան մասին, այլ Հայաստանի վրա եւս, որոյ ճգնաժամը արդէն հասել է: «Մշակ» եւ «Մեղուն» իբրեւ հայոց հասարակութեան մտքերի թարգման եւ արտայայտիչ՝ առաջինը պէտք է շտապեն օգնութեան ձեռք ծգելու հայաստանցի մեր թշուառ եղբարց:

Ենգիբարեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 15 նոյեմբերի

Զարմանալի յետադիմութիւն կայ մեր վաճառականների մէջ, հէնց որեւիցէ մի վաճառական ձեռնարկի մի ազգային գործի, իսկոյն պէտք է գտնվեն այնպիսի ազգամնաս փտած գաղափարի տէր վաճառականներ, որոնք պէտք է աշխատեն խափանել: Ինչպէս Նորեբումս երիտասարդ պ. Սարգիս Ղազարեանցը յորդորում է մի քանի վաճառականների. որ նորա էլ աջակցեն մի բարեգործական ձեռնարկութեան, բայց յանկարծ գալիս է մի յայտնի անուն ունեցող Թիֆլիսցի վաճառական, որ հրէայի պէս նստած է իր գրասենեակումը դիզած անչափ հարստութեան վրա: «Ախ՛ պեր ջան, միգմէն ձեռը չիք վիկալնի. ազգս վուրն է —մազգս վուրը, մէկը գալիս է «Արարատեան» ընկերութեանը փուղ բախշէ, մէկելը գալիս է Հայաստանում քաղցած մեռան կօսէ, ես ինչ անիմ վուր մեռան, իմ փուրը խօմ կուշտ է: Ա՛յ հիմիսկեվետ կօսիմ, թէ մեկել էտ թավուր բանի համար էկիլիք, ան ուրիշների սիրտը շուռիք բերի, բինթ ու պռունդնիրդ կու ջարթիմ: Հերի՛ք չէ միր քէսատութինը. դուք էլ սուտ Քրիստոսի պէս գալիսիք մեզ շշկլացնումիք»:

Միով բանիւ, ինչ յիշոցներ ասես, որ մեր հարուստ վաճառականը չէ թափել պ. Ղազարեանցի գլխին: Բայց բարեբախտաբար պ. Ղազարեանցը կարողանում է առանց ծեծվելու ազատվել յիշեալ իդիօտի ձեռից:

Պարոն վաճառականը չը գիտէ, որ ինչպէս ինքը հրապուրվում է, զուարճանում է իր առեւտուրով եւ աշխատանքով, կան մարդիկ, որ նորա ուրախանում են ազգին մի չնչին ծառայութիւն անելով: Պարոնը չը գիտէ, եթէ մեզանից ամեն մի անհատ, զբաղվի միայն իր անձնական հարցերով եւ պահպանի իր շահերը միայն, այն ժամանակ մենք հայերս կարող ենք շուտով անհետանալ աշխարհի երեսից: Բայց կան մարդիկ, որոնք աշխատում են ազգի շահերը պահպանելու եւ զոհում են իրանց կեանքը եւ վերջին կոպէկը ազգի համար: Շահասէրները եւ վիթխարի ապուշները միայն գիշեր ցերեկ զբաղված են փողով եւ ընտանեկան զուարճութիւններով:

Պարոնը եթէ խնայում է մի քանի րուբլ մի ազգօգուտ գործի համար նուիրելը, ինչու չէ խնայում այն հազար րուբլիները, որ ծախսում է միայն զարդարանքի համար, ոչ զմայլվի կանանց թանգագին հագուստի փայլմունքի վրա: Բայց եթէ նրանից մի քանի րուբլ բարեգործական նպատակի համար ուզելիս ասում է, «բան չունիք», ինչու տնային զանազան ծախքերը, հինգ ու վեց ծառայ պահելը, բարեկամների հետ կառքերով շրջագայելը, դաշնամուրի վրա կաղրիլ ու տրտնգի պուպուզ անելը, սենեակները Վիեննայի եւ Փարիզի կահ-կարասիքով զարդարելը, այդ բոլորը չէ շշկլացնում պարոնին, բայց եթէ նրանից մի քանի րուբլ պահանջում են մի ընդհանրական գործի առթիւ. նա շշկլվում է:

Ա. Մելիք-Օչվազեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այս տարին անցնում է եւ «Մշակի» բաժանորդներից շատերը մինչեւ այժմ լրագրի բաժանորդութեան վճարը չեն մտցրել խմբագրութեան մէջ: Խնդրում ենք մեր բաժանորդներին շտապել իրանց այս տարվայ պարտքը վճարել խմբագրութեանը.

—

Պ. Գրիգոր Սարումեանց, որ բնակվում է Թիֆլիսի Հաւլաբար թաղում, խնդրում է մեզ յայտնել, որ նոյեմբերի 15-ից ընդունում է իր տանը գիշերօթիկ աշակերտներ, միայն չորս հատ: Ցանկացողները կարող են դիմել սբ. Մինաս եկեղեցու դիմաց գտնվող տանը, № 8, Հաւլաբարում:

—

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԵՏԻՑ մեզ գրում են, որ այդ քաղաքում սովորութիւն է մտնում հայ տիկինների մէջ իրանց զաւակների հետ օտար լեզուով խօսելու: Այդ մօդայի մէջ Նոր-Բայազետի տիկինները կամենում են հետեւել Թիֆլիսի հայ լուսաւորված տիկինների օրինակին, կարծելով, որ լուսաւորութիւնը դրա մէջն է, որ մարդը չիմանայ իր մայրենի լեզուն, կամ արհամարհի իր մայրենի լեզուի գործածութիւնը:

—

Ստացանք Թիֆլիսի մէջ ուսում առնող հայ երիտասարդներից պ. Կօլմանեանի ձեռքով 29 ր. յօգուտ Վանի սովատանջների: Նուիրատուները սրանք են: Ա. Կարապետեան 2 ր., Տէր-Յովսէփեան 2 ր., Ա. Քալանթարեան, Ար. Քալանթարեան, Մ. Յարութիւնեան, Օշականցի, Ա. Խանդամիրեան, Ս. Տէր-Գրիգորեան, Անանեան, Պապեան, Յ. Սամսոն. Տ. Շահնազարեան, Գ. Ենիկօլօպեան, Կ. Շահնազարեան, Յ. Աւետիսեան, Միրիմանեան, Ս. Ղորղանեան, Ն. Մէլիք-Մուրատեան, Սիմէօնեանց, Խաղաթեանց, Յ. Քուչարեան, Ազատեանց, Թամամշեան իւրաքանչիւրը մի մի րուբլ: Բոտինեան 50 կ., Սմբատեան 40 կ., Յովհաննիսեանց Ա. 50 կ., Սարգսեանց Ա. 50 կ., Մ. Կօլմանեան 1 ր. 10 կ., Մի ոմն 1 ր.: ընդամենը 29 րուբլ:

—

ԿԱՐՍԻՑ Շտաբս-կապիտան Ստեփաննոս Ղամազեանցից ստացանք 10 րուբլ յօգուտ Թիւրքաց Հայաստանի սովեալների:

—

ԼԷՆԿՕՐԱՆԻՑ Ստեփաննոս քահանայ Տէր-Ստեփաննոսեանցից ստացանք 100 րուբլ յօգուտ Վանի սովեալների: Ստորագրութիւնը շարունակվում է:

—

ՌՕՍՏՕՎԻՑ (Դօնի վրա) մեզ գրում են: «Մի հայ քահանայ լինում է մի գիշեր իր սիրուհու տանը: Կնոջ այրը այդ իմանալով հաւաքում է մի քանի մարդիկ եւ իր տունը բերելով, նրանց ներկայութեամբ սկսում է քահանային սաստիկ ծեծել: Այժմ քահանան անհետացել է, չեն իմանում ամաչելուց, թէ իր միւս սիրուհու մօտ է թաքնված»:

—

Կուբանեան նահանգի ԼԱԲԻՆՍԿԱՅԱ ստանիցայից մեզ գրում են, թէ Մայկօպ քաղաքից հեռագրում են արմաւիրցի տէր-Յ. Խ. հայ քահանային, որ գայ այնտեղ եւ մկրտի մի հայ պարոնի նորածին մանուկը: Տասն եւ հինգ օր սպասում են, բայց քահանան չէ յայտնվում, Քէեւ նա պարտաւորութիւն ունէր շրջել գաւառներում եւ կատարել եկեղեցական զանազան խորհուրդներ: Ծնողները ստիպված հրաւիրում են մի ռուս քահանայ եւ մանուկի մկրտութեան խորհուրդը կատարում են:

—

Մի Թիֆլիսեցի երիտասարդ եւ մի օրիորդ երկու երեք տարի սիրահարված էին միմեանց հետ: Երիտասարդը ամենայն հնարք գործ էր դնում օրիորդի հետ ամուսնանալու, վերջապէս դիմում է օրիորդի ծնողներին եւ աղջկայ ձեռքը խնդրում, բայց սրանք մերժում են: Յուսահատված երիտասարդը գնում է գիշեր ժամանակ Հաւլաբարի կամուրջը եւ այնտեղից իրան Կուր գետն է նետում: Խեղճ երիտասարդի ծնողները նաւավարներին բաւական փող են խոստացել, որպէս զի իրանց անձնասպան որդու դիակը գտնեն:

—

Զգուշացնում ենք ԹԻՖԼԻՍԻ մուզէումի եւ Շարուրօվի տան մէջ տեղը եղած եւ Ատամանսկայա փողոցով անցնողներին: Մուզէումի շինութիւնը ճեղքվել է եւ կարող է փուլ գալ: Այդ փողոցով մանաւանդ շատ են անցնում օրիորդաց գիմնազիայի աշակերտուհիները:

—

Կենդանիների հովանաւորութեան ԹԻՖԼԻՍԻ անդամները հրաւիրվում են վճարել իրանց անդամական տուրքերը ընկերութեան գանձապահ Ե. Մ. Կասումովին նրա առեւտրական տան մէջ, որ գտնվում է Երեւանեան հրապարակի վրա, Ջանկելու տանը: Ներկայ տարվայ տուրքի վճարելու վերջին ժամանակամիջոցը նոյեմբերի 20-ն է:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ГОЛОСЪ» ԼՐԱԳՐԻ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

—

Թաւրիզից «Голосъ» լրագրին գրում են հետեւեալը հոկտեմբերի 27-ից: Պարսկաստանի խաղաղ անապատների մէջ պատահող յանկարծակի փոթորկի նման մի տարաբաղդութիւն պատահեց: Շահը Խօրասանի նահանգի մէջ միամտաբար զբաղված էր պատերազմական պատրաստութիւններով Մերվի թուրքմէնների դէմ, յանկարծ միմեանց ետեւից լուրեր են ստացվում, որոնք հաղորդում են, թէ պարսկական քաղաքները ընկնում են մէկը միւսից յետոյ: Ամենքն էլ յուզվեցան այն կայծակի հարուածից, որ անուանվում է շէյխ Իբադուլլահի քիւրդեր: Որտեղից, ինչպէս, ե՞րբ, հարցնում էին ամենքը, շահից և նրա առաջին մինիստրից սկսած մինչև վերջին ռամիկ պարսիկը, որ շահին աշխարհի ամենահզօր թագաւորն է համարում, իսկ Իրանը երկրագունդի ամենաամուր տեղը: Յանկարծ այդ ամբոխը խուժում է քիւրդ յարձակմունքից: Բայց ո՞րտեղից վրա հասաւ այդ խառնիճաղանճ ամբոխը:

Մի քանի ամիս սրանից առաջ այն քիւրդերի թւում, որոնք բռնված էին Փոքր-Ասիայում և ուղարկված Կ. Պօլիս արտաքին գործերի մինիստրի պալատի մէջ «քիւրդական միութիւն» կազմելու համար, գտնվում էր Սօվուկ-Բուլաղի (սառը աղբիւր) բնակիչ քիւրդ Համզա-աղա: Մի աննշան ժամանակամիջոց Կ. Պօլսի մէջ մնալուց յետոյ Համզա-աղա նորից երևաց Սօվուկ-Բուլաղի մէջ մի քանի ուղեկիցներով, որոնք իրանց հագուստով բոլորովին նման չէին Պարսկաստանի մէջ թափառող քիւրդերին: Պարսկական կառավարութիւնը այդ հանգամանքի վրա ուշադրութիւն չը դարձրեց, որովհետև Սօվուկ-Բուլաղի քիւրդերի կողմից ոչ ոք չէր սպասում թշնամական գործողութիւնների շահի կառավարութեան դէմ:

Ամենքը սխալվեցան: Պարսիկների կարծիքով բթամիտ օսմանցիները խաբեցին Իրանի խորամանկ զաւակներին, որովհետև սրանց աչքի առաջ սուլթանի գործակալները նրա անունով սկսեցին վրդովել քիւրդերին, մինչդեռ այդ բանը ոչ ոք չը նկատեց: Անկասկած միմեանց հետ միշտ թշնամի, թափառական զանազան ցեղերի վրա ազդելու և նրանց մէջ համերաշխութիւն կազմելու համար հարկաւոր էր մի զօրաւոր միացնող միջոց: Այդ միջոցը այն տարբերութիւնն էր, որ գտնվում է սիւննի քիւրդերի և շիա պարսիկների դաւանութիւնների մէջ: Յայտնի է, որ ինչպէս թիւրքերը, նոյնպէս և քիւրդերը պատկանում են սիւննի աղանդին: Այսպիսով կաշառված թիւրքաց գործակալները գտան Պարսկաստանի թոյլ կողմը և սկսեցին քարոզել վայրենիներին, որ մարգարէն դիմեց սիւննի բոլոր ուղղափառների խունկիարին խիստ պահանջով սանձահարել վերջապէս պիղծ շիաներին, որոնք անհանգիստ են անում մարգարէի փոշիները, դիմելով Ալիի հովանաւորութեանը:

Բայց ի՞նչ է պատճառը, որ Կ. Պօլսի մեծ վեզիրները Համզա-աղային դարձրին իրանց գործիք և ոչ թէ պարսկաստանցի քիւրդ բազմաթիւ առաջնորդներից մէկին: Այդ հանգամանքը նրանով է մեկնվում, որ անցեալ տարի Համզա-աղա գողացաւ պարսից թագաժառանգի, Թաւրիզի մէջ բնակվող Ատրպատականի փոխարքայի հրամանի ձիանները, բռնվեցաւ և շղթայակապ փոսի մէջ նետվեցաւ, որտեղ և մնաց ամբողջ վեց ամիս: Համզա-աղա ազատվեցաւ մի մուշտէյիդի միջնորդութեամբ, որ հարուստ ընծաներ ստացաւ Համզա-աղայի անից և սրա գողութիւնները ծածկող շէյխ Իբադուլլահից:

Ուրեմն հասկանալի է, որ Պարսկաստանին ոտք դնելու համար շէյխ Իբադուլլահի առաջարկութեամբ պէտք է Համզա-աղան և ոչ թէ մի ուրիշը ներկայանար Կ. Պօլիս մեծ վեզիրի պալատը: Կ. Պօլսից վերադառնալով՝ Համզա աղա կարգադրութիւններ խնդրեց շէյխ Իբադուլլահից, որ նրան յանձնեց 5000 քիւրդեր Մարտինի հրացաններով զինաւորված և խոստացաւ թիւրքաց զինապահեստներից նոյնտեսակի տալ այնքան, որքան հարկաւոր կը լինի, եթէ նա կը կարողանայ դարձնել հինգ հազար քիւրդ հաւաքել պարսկական սահմանների վրա: Դժուար չէ հաւաքել 5000 թափառականների, քանի որ Բայազէտը երկու օրվայ ընթացքում շրջապատեցին 40,000 քիւրդեր, նոյն շէյխ Իբադուլլահի առաջնորդութեամբ, որպէս զի բաժանեն Բայազէտի ամրոցի աւարը, որտեղ ամբողջ